

TÜRKİYE'DE HALKDANSLARI EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

M. Tekin KOÇKAR*

1927 yılında Ankara'da «Anadolu Halkbilgisi Derneği» olarak kurulan bir süre sonra adı «Türk Halk Bilgisi Derneği»ne çevrilen dernek, Halkbilim alanında yaptığı çalışmaların yanısıra Halkdansları konusunda da ilk derleme ve uygulama çalışmalarını başlatan kuruluştur.

Daha sonraki yıllarda kurulan «Halkevleri» ve «Türk Ocakları»ndan başka 1930-1952 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi için Anadolu ve Trakya'da A. Adnan SAYGUN, Ferruh ARSUNAR, M. Ragıp GAZİMİHAL, H. Bedii YÖNETKEN ve Muzaffer SARISÖZEN'in de aralarında bulunduğu bir kurul tarafından yapılan derleme çalışmaları yanında, Yapı ve Kredi Bankası'nın desteklediği «Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi» ve bu kuruluşun düzenlediği «Halkoyunları Bayramları», Sayın İhsan HİNÇER'in uzun süre başında bulunduğu «Folklor Araştırmaları Kurumu»nun yanısıra «Türk Folklor Kurumu (TFK)» gibi uygulamaya dönük çalışmalara ağırlık veren amatör kuruluşlarla, bazı ilk ve orta dereceli okullarda düzensiz olarak sürdürülen, yalnız okul «müsameleri» ve ulusal günler, bayramlar için hazırlanan «ekip»ler dışında halkdaslarının öğretimine yönelik tek kayda değer

(*) Anadolu Üniversitesi, Halkbilim Araştırmaları Merkezi

çalışma «**Köy Enstitüleri**»ndeki uygulamalardır. Köy Enstitüleri'nin kuruluşundan başlayarak Halkdanslarının derlenmesi ve öğretilmesi ne büyük önem verildiği bilinmektedir.

1968-1969 yaz aylarında **Milli Eğitim Bakanlığı Film, Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi (FRTEM)**'nce 30 kadar yöresel halkdansları topluluğunun Film ve Slaytlarla derlenmesinin de konuya fazla bir canlılık getirdiği söylenemez.

1960'lı yılların başında «**Milli Türk Talebe Federasyonu (MTTF)**» ile üniversite gençliği arasında yayılmaya başlayan halkdansları çalışmaları, 1970'li yılların başlarında yine çoğunluğunu üniversite gençlerinin oluşturduğu küçüklü büyüklü «**halkoyunları dernekleri**»nin kurulmasına yol açmıştır.

Bu yıllarda halkdansları konusunda çalışmalar yapmak amacıyla Ankara, İstanbul ve İzmir'de kurulmuş olan bazı amatör dernekler şunlardır (1): Ankara'da; Anadolu Folklor ve Turizm Derneği (AFTUD), Turizm ve Folklor Eğitim Merkezi (TÜFEM), HOY-TUR Turizm ve Folklor Derneği, Halk Müziği ve Oyunları Eğitim Araştırma Derneği (HAMOY), Gençlik Halkoyunları Eğitim Derneği (GEHEM), Halkoyunları Eğitim Merkezi Derneği (HOYEM), Folklor Araştırma Turizm ve Eğitim Derneği (FOLKTUR), Turizm ve Halkbilimi Araştırma Derneği (TU-BİL), Turizm Folklor Araştırma Kurumu (TUFAK)... İstanbul'da; Anadolu Folklor Araştırma Derneği (AFAD), Anadolu Folk Topluluğu, İstanbul Turizm Folklor Derneği, Silivri Folklor Araştırma Derneği, Kartal Turizm Folklor Derneği, Folklor Kurumu (FK), İstanbul Folklor Eğitim Derneği (İFED), Dağ Yörelere Turizm Folklor Araştırma Derneği (DAĞFAD), Folklor Araştırma ve Yayma Kurumu (FOYAK), Anadolu Folklor Vakfı... İzmir'de; Anadolu'm Folklor Eğitim Derneği (AFED), İzmir Turizm Folklor Derneği (İZTUR), Ege Folklor Merkezi (EFEM), Karşıyaka Turizm ve Halkoyunları Derneği (KATHOD), Sümer Halkoyunları Topluluğu (SÜMHOTER), İzmir Folklor Araştırma Kurumu (İFAK), Ege Folklor Eğitim ve Araştırma Derneği (EFE-DER), İzmir Folklor ve Sanat Derneği (İFSAD), Cumaovası Efeler Kültür Derneği, Ege Folklor Turizm Derneği (EGEFOLK)...

Yine aynı yıllarda devletin resmi kuruluşları olan «**Gençlik Merkezleri**» ve «**Halk Eğitim Merkezleri**»ndeki yaygınlaşmayla birlikte Milliyet Gazetesi'nin açmış olduğu, Halkdalarının tanıtılmasına ve

(1) Bu bilgi Ankara Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masası'ndan elde edilmiştir.

derlenmesine yeni boyutlar getiren «**Milliyet Liselerarası Halk Oyunları Yarışması**» son yıllara dek önemini sürdürmüştür.

Uzun yıllar gereksinimi duyulan, tartışılan bir konu da «**Devlet Halkdansları Topluluğu**»nun kurulmasıydı. 1975 yılında «**Türk Halkdansları Eğitim Merkezi**»nin amacı ve kapsamı: «(...) **1. Amaç:** Devlet modern halkdansları eğitim merkezinin kurulmasındaki amaç, halk oyunlarımızın öz değerlerinden ve otantik unsurlarından yararlanılarak, çağdaş sanat anlayışına dayanan bir yorumla, yeni bir tür sahne sanatı yaratmak ve meydana gelecek yapıtları **Devlet Halk Dansları Topluluğu** ile temsil ve tanıtmaktır. **2. Mahiyet ve Kapsam:** Kurulacak merkezin ve eğitilecek topluluğun Türk Halk Kültürü'ndeki (Folklorumuzdaki) yerini ve görevini, folklorumuzun otantik yapısının bozulmadan korunması, yaygınlaştırılması ve uluslararası planda tanıtılması gibi görevlerle karıştırmamak gerekir. Kamusal nitelikli olan bu görevler, Kültür Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın ortak sorumluluğunda ve yönetiminde yürütülecek olan ayrı bir konudur. Soruna bu açıdan bakılınca konuyu iki ana fonksiyon halinde düşünmek ve incelemek gerekir. (...)» (2) biçimde belirlenen yönetmelik ile kurulan bu topluluk gerek yurt içinde gerek yurt dışında ilgi ve beğeniyle izlenmektedir.

1981 yılından başlayarak Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca düzenlenen «**İlk ve Orta Dereceli Okullar, Üniversiteler, Kurum ve Kuruluşlararası Halkoyunları Yarışmaları**» ile Kültür, Turizm Bakanlığının yurtdışında halkoyunları ile Türkiye'yi tanıtacak kurum ve kuruluşlar için düzenlediği «**Denetleme**»ler Türkiye'de bu konuya olay ilgiyi oldukça arttırmıştır.

1985 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda, 1988 yılında da Ege Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda açılan **Türk Halk Oyunları** bölümleri bu konuya son yıllarda olan ilginin birer kanıtıdır.

Halkdanslarının eğitim ve öğretimine yönelik yeterli sayıda yazılı kaynağın bulunmaması ise bu konunun bilimsel bir biçimde ele alınmadığını göstermektedir (3).

(2) Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Cilt: 12, Türk Halkbilgisi (Folklor) Derneği Yayını, Yörük Matbaası, İstanbul, 1975, ss. 7304 - 7305.

(3) Halkdansları öğretimini amaçlayarak yayınlanmış kitaplardan bazıları:
AYKAN, Şeref - KAHVECİ, Leyla - GÜLŞEN, Lütfi. **Müzikli ve Açıklamalı Halk Dansları**, Atom Matbaası, Ankara, 1968.

Ne Yapmalı?

Konservatuvar bölümleri de dahil olmak üzere Halkdansları eğitim ve öğretimine yönelik metodik bir çalışmanın Türkiye'de uygulandığını söylemek mümkün değildir. Bu da halkdanslarının sistematik gelişmesini engellemektedir.

Sahnelemek amacıyla düşünülen bütün dans türleri için temel eğitim sistemi, «**Klasik Bale**»nin temel eğitim yöntemi ve pedagojisidir. Türkiye'deki Klasik Bale pedagoglarının halkdanslarına biraz küçümser gözle bakması, halkdansları ile ilgilenen yaratıcı, derleyici ve öğreticilerin de bale tekniğini bilmemeleri nedeniyle halkdansları kendi pedagojisini yaratmamıştır.

Halkdansları da sahne için düşünüldüğünde temel bale eğitimine dayalı eğitim sistemini geliştirmelidir. Çünkü dans sahneye konduğunda eğitiminden kaynaklanan teknik yetersizlik, alınan sonucun da yetersiz oluşunda çok belirleyici olabilmektedir.

Olaya uygulayıcılar açısından bakıldığında da durum değişmektedir. Genellikle dansları öğretenler sahne ve müzik düzenlemelerini de yapmaktalar. Ülkemiz halkdansları ve müziği eğitimi alanında yaygın bir biçimde kurumlaşmış olmadığından uygulayıcıların teknik yetersizlikleri sahnedeki ürüne de yansımaktadır.

Halkdanslarının öğrenme prosesinde ve eğitiminde dans hareketleri ve vücut elastikiyetinin gerçekçi bir biçimde birleştirilmesi gereklidir.

Halkdanslarının eğitiminden başlayarak, gösterilerin sonuna kadar olan tüm aşamaları en verimli biçimde, rasyonel olarak katetmek gereklidir. Bu aşamalar sırasıyla şunlardır: (a) **Dansçıların Seçimi**, (b) **Dansçıların Eğitimi**, (c) **Sahne Gösterisi**.

(a) **Dansçıların Seçimi**: Halkdanslarının sahneye konulmasında hedef «**en iyi**» olduğuna göre, sahnede dansı yorumlayacak olan dansçı da «**en iyi**» olmalıdır. Bu nedenle dansçının dans eğitimine erken yaşlarda başlaması, hareket yeteneğini geliştirmek amacıyla fizik yapısı ile kulak, ses ve ritm algılamasının üst düzeyde olması gerekir.

CÖNGER, Mümtaz. **Milli Oyun Çalışmaları**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1967.

KESKİN, Enver. **Enver Keskin'le Halkoyunları Öğrenimi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1975.

Halkdansları eğitimine 10-12 yaş grubundaki kız ve erkek çocuklarla başlamalıdır. Adaylar tek tek gözden geçirilmeli, eğitim aşamasında adayın dansını etkileyebilecek hiç bir vücut arızasına önceden göz yumulmamalıdır. Dansçı seçiminden önce düzenli bir çizelgenin hazırlanması ve adayın durumunun bu çizelge üzerine kayıt edilmesi yerinde olacaktır (ÇİZELGE 1).

Adayın Adı, Soyadı	Boy	Kilo	Ağırlama	Ritim	Ses	Kol ve Bacaklar	Kulça	Boyun	Sırt	Bel	Point	Jump	Genel Görünüm	Sonuç

(ÇİZELGE 1)

(b) **Dansçıların Eğitimi:** Dansçıların eğitimine başlamadan önce dans çalışmalarının yapılacağı mekanın iyi bir biçimde düzenlenmesi gereklidir. İyi bir dans çalışması mekanında: yumuşak tahta zeminli (cilasız), boy aynalı, yeterli sayıda egzersiz barı bulunan, en az 15mx 25m boyutlarında, yüksek tavanlı, havalandırma sistemli, göz yormayan aydınlatma düzeni bulunan, ses izolasyonu sağlanmış bir çalışma salonu (**dans stüdyosu**), kondüsyon salonu, soyunma odaları duşlar ve dinlenme salonu bulunmalıdır.

Halkdansları eğitiminde izlenecek yolu üç aşamalı olarak incelemek mümkün. Bunların ilki «**Temel Eğitim**»dir.

Dansçıların Temel Eğitimi, Klasik Bale'nin temel eğitimi esas alınarak yapılmalıdır. Altı temel ayak pozisyonuyla başlayan hareketler Halkdanslarındaki yürüyen adımlara uyarlanarak Halkdanslarının özel eğitim pedagojisi geliştirilmelidir.

Halkdanslarının eğitim ve öğretimi dansçı ve öğretici ile mutlak «**yüz yüze**» yapılması gerektiğinden bu eğitim pedagojisinin öğrenciler tarafından çok iyi kavranması gerekmektedir.

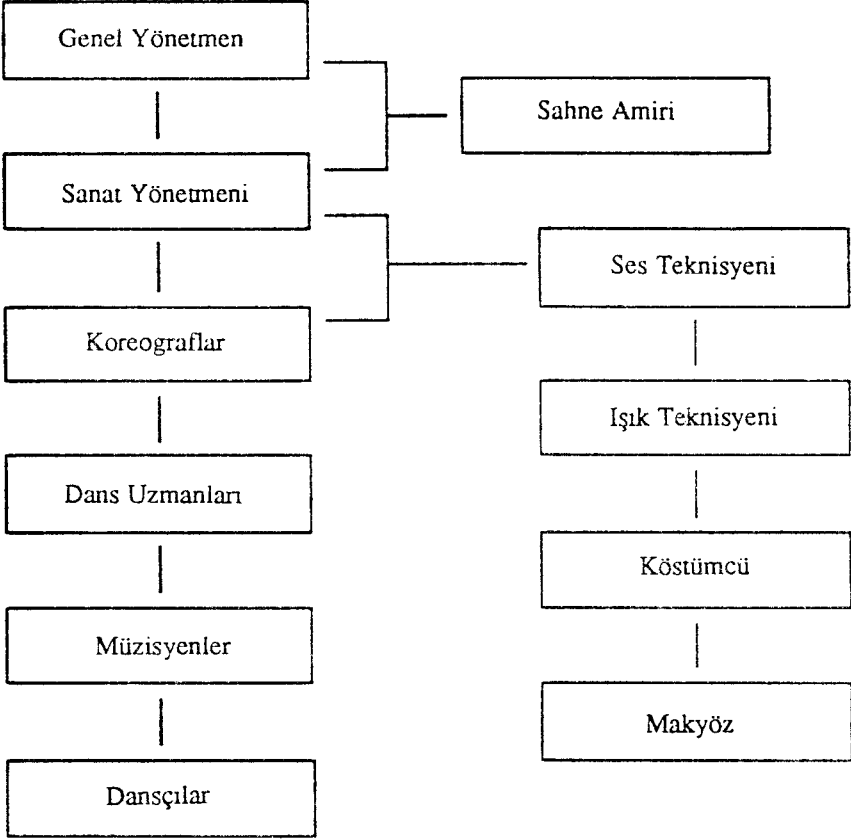
Halkdansları eğitiminin ikinci aşaması **dans adımlarının sahne düzenlemesine uygun olarak kavratılmasıdır** (tırnaj). Bu aşamada dansların zorlayıcı hareketlerine uygun olarak hareketi sağlayan kaslar regule edilmeli ve kuvvetlendirilmelidir. Hareketleri kontrol eden sinir sisteminin üzerinde psikofizik çalışmalar yapılmalıdır. Bunlar dikkat toplama, konsantrasyon, dans sırasındaki bütün oryantasyonu (sahne yönlendirmesini) kavrayabilme, kendi dansında fizik gücünden rasyonel bir biçimde yararlanma, dansın karakterine uygun hareketleri kontrollü bir biçimde verebilme (jest, mimik, drammatizasyon) ve iradenin güçlendirilmesidir.

Eğitimin üçüncü aşaması **dansın sahne için düzenlenmesi, koreografisinin oluşturulmasıdır**. Bu aşama da öncelikler gibi disiplinli ve hataya meydana vermeyecek biçimde katedilmesi gereklidir.

(c) **Gösteri:** Dansçıların seçiminden, dansın sahneye konulmasına kadar yapılan çalışmaların bir sonucu ve aynasıdır. Eğitim çalışmalarında ve dansın sahneye konmasında gösterilen özen, dikkat ve disiplin gösteride ve gösteriler boyunca sürdürülmelidir.

Bir Halkdansları gösterisi organizasyonunda gösterinin oluşmasına katkısı bulunan, organizasyonu paylaşan ve birlikte çalışan kişiler bulunmaktadır. Bunlardan ilki «**Genel Yönetmen** (General Director)»dir. Genel Yönetmen, gösterinin sağlıklı yürütülmesi için organizasyonu oluşturur, görevlendirmeleri yapar ve bütün aşamalarını denetler. «**Sanat Yönetmeni** (Art Director)», koreograf (ya da koreografları), ışık, ses teknisyenini seçer, kostümcü ve makyözle ilişki kurup onların düşüncelerini de alarak gösteriyi hazırlar. Dansların ve repertuarın oluşturulmasını, sahneye çıkacak dansçıların belirlenmesini moral olarak gösteriye hazırlanmasını sağlar. «**Koreograf**» (Choreograph) dansların sahneye konmasından sorumludur.

Diğer yardımcı uzmanlar; «**Sahne Amiri**» (Stage Menager) gösterinin her aşamasını denetler, yönetmene bilgi verir. «**Kostümcü**» (Costume Designer) kostüm ve aksesuarların dansçılara eksiksiz olarak verilmesi ve alınmasından, korunmasından; «**Makyöz**» (Make-Up) dansçıların makyajından; «**Ses Teknisyeni**» (Sound Designer) ses düzeninden, çalgıların balansından ve eğer gerekiyorsa kullanılan özel ses efektlerinden; «**Işık Teknisyeni**» (Lighting Designer) ise dansların ışık düzenlemesinin uygulanmasından sorumludur. (ÇİZELGE 2).

(ÇİZELGE 2)
Gösteri Yönetim Organizasyonu

Dansçılar gösteri günü perdenin açılmasından en az üç saat önce prova giysileri ile hazır bulunmalıdırlar. 30dk. ısınma egzersizi, 30-60dk. yönetmenin hazırlık isteğine bağlı olarak kısa «tırnaj» ya da gerekli gördüğü dansların provasıyla ön çalışmayı tamamlarlar.

Gösterinin başlamasına 10dk. kalıncaya kadar, dans giysilerinin kontrolü, ilk dans giysilerinin giyilmesi, makyaj ve diğer tüm hazırlıklar tamamlanır.

Sanat Yönetmeni'nin gösteriden 10dk. önce sahnede tüm dansçılara, psikolojik güdüleme amacıyla başarı dileklerini ileten bir konuşma yapması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR :

- AND, Metin. **Türk Köylü Dansları**, İzlem Yayınları: 26, İstanbul, 1964.
- DEMİRSİPAHİ, Cemil. **Türk Halk Oyunları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 148, Ankara, 1975.
- DIETRICH, John E. **Play Direction**, Prentice - Hall INC, New York, 1953.
- HAM, Roderick. **Theatres Planning Guidance For Design And Adaptation**, The Architectural Perss, London, 1987.
- NAGAYTSEVA, L. Georgievna, **Adıgeyskie Narodnie Tantsı**, Izdatelstvo Elbrus, Nalçik, 1986.
- NUTKU, Özdemir. **Sahne Bilgisi**, Cilt: 2, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1989.
- . **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 12, Türk Halkbilgisi (Folklor) Derneği Yayını, Yörük Matbaası, İstanbul, 1975.